

ОГРАНАК
САНУ
У НИШУ

UNIVERZITET U NIŠU
FAKULTET UMETNOSTI
U NIŠU

Balkan Art Forum

Univerzitet u Nišu Fakultet umetnosti u Nišu
Srpska akademija nauka i umetnosti – Ogranak SANU u Nišu

BARTF 2018

University of Niš Faculty of Arts in Niš
Serbian Academy of Sciences and Arts – Branch of SASA in Niš

VI NACIONALNI NAUČNI SKUP
SA MEĐUNARODNIM UČEŠĆEM

UMETNOST I KULTURA DANAS:
OBRAZOVANJE ZA UMETNOST I IZAZOVI SAVREMENOSTI

THE SIXTH NATIONAL SCIENTIFIC FORUM
WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION

ART AND CULTURE TODAY:
EDUCATION FOR ART AND CHALLENGES OF CONTEMPORARY

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

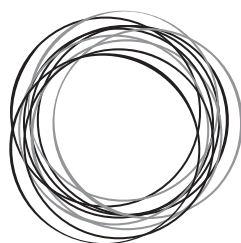
Realizaciju naučnog skupa i štampanje zbornika radova podržalo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, rešenjem broj 451-03-469/2018-14.

ОГРАНАК
САХУ
У НИШУ

UNIVERZITET U NIŠU
FAKULTET UMETNOSTI U NIŠU
SRPSKA AKADEMIJA NAUKA I UMETNOSTI
OGRANAK SANU U NIŠU

Balkan Art Forum

**UMETNOST I KULTURA DANAS: OBRAZOVANJE
ZA UMETNOST I IZAZOVI SAVREMENOSTI**
ZBORNIK RADOVA SA NAUČNOG SKUPA
(Niš, 5–6. oktobar 2018)

**ART AND CULTURE TODAY: EDUCATION FOR
ART AND CHALLENGES OF CONTEMPORARY**
PROCEEDINGS OF THE SCIENTIFIC CONFERENCE
(Niš, 5–6th October 2018)

Urednik:
Dr Marko S. Milenković
Editor:
Ph. D. Marko S. Milenković

Niš, 2019.
Niš, 2019

Šesti nacionalni naučni skup sa međunarodnim učešćem / The sixth national scientific forum with international participation BALKAN ART FORUM 2018 (BARTF 2018) / BALKAN ART FORUM 2018 (BARTF 2018)
UMETNOST I KULTURA DANAS: OBRAZOVANJE ZA UMETNOST I IZAZOVI SAVREMENOSTI / ART AND CULTURE TODAY: EDUCATION FOR ART AND CHALLENGES OF CONTEMPORARY

Izdavač / Publisher

Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti u Nišu,
Srpska akademija nauka i umetnosti, Ogranak SANU u Nišu
University of Niš, Faculty of Arts in Niš,
Serbian Academy of Sciences and Arts, Branch of SASA in Niš

Za izdavača / For publisher

Prof. dr Suzana Kostić, dekan
Ph.D. Professor Suzana Kostić, dean
Akademik Ninoslav D. Stojadinović
Academician Ninoslav D. Stojadinović

Urednik / Editor

Dr Marko S. Milenković / Ph. D. Marko S. Milenković

Upravnik Izdavačkog centra / Head of Publishing center

Dr um. Slobodan Radojković / Ph. D. Slobodan Radojković

Recenzenti radova / Reviewers of articles

Dr Ivana Medić, naučni saradnik Muzikološkog instituta SANU, Beograd

Ph. D. Ivana Medić, Institute of Musicology of the Serbian Academy of Sciences and Arts

Prof. Dr Trena Jordanoska, Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij“ Skoplje, Fakultet muzičke umetnosti, Republika Makedonija

Ph. D. Professor Trena Jordanoska, University “St. Kiril and Metodij” Skopje, Faculty of Music Arts, Republic of Macedonia

Prof. Dr Sonja Marinković, Univerzitet umetnosti u Beogradu, Fakultet muzičke umetnosti

Ph. D. Professor Sonja Marinković, University of Arts in Belgrade, Faculty of Music

Prof. Dr Ira Prodanov Krajišnik, Univerzitet u Novom Sadu, Akademija umetnosti

Ph. D. Professor Ira Prodanov Krajišnik, University in Novi Sad, Academy of Arts

Prof. Dr Danijela Stojanović, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti

Ph. D. Professor Danijela Stojanović, University of Niš, Faculty of Arts

Prof. Dr Danijela Zdravić Mihailović, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti

Ph. D. Professor Danijela Zdravić Mihailović, University of Niš, Faculty of Arts

Prof. Dr Nataša Nagorni Petrov, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti

Ph. D. Professor Nataša Nagorni Petrov, University of Niš, Faculty of Arts

Prof. Dr Sonja Cvetković, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti

Ph. D. Professor Sonja Cvetković, University of Niš, Faculty of Arts

Prof. Dr Jelena Cvetković Crvenica, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti

Ph. D. Professor, Jelena Cvetković Crvenica, University of Niš, Faculty of Arts

Prof. Dr Miomira Đurđanović, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti

Ph. D. Professor, Miomira Đurđanović, University of Niš, Faculty of Arts

Doc. Dr Tijana Borić, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti

Ph. D. Associate Professor Tijana Borić, University of Niš, Faculty of Arts

Prof. Mr Miloš Zatkalik, Univerzitet umetnosti u Beogradu, Fakultet muzičke umetnosti

MA Professor Miloš Zatkalik, University of Arts in Belgrade, Faculty of Music

Prof. Mr Katarina Đorđević, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti

MA Professor Katarina Djordjević, University of Niš, Faculty of Arts

Prof. Mr Dragan Tomić, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti

MA Professor Dragan Tomić, University of Niš, Faculty of Arts

Prof. Mr Miljan Bjeletić, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti

MA Professor Miljan Bjeletić, University of Niš, Faculty of Arts

Doc. Dr Jelena Beočanin, Filološko-umetnički fakultet Univerziteta u Kragujevcu

Ph. D. Associate Professor Jelena Beočanin, Faculty of Philology and Arts, University of Kragujevac

Dr Marija Dumnić Vilotijević, naučni saradnik Muzikološkog instituta SANU, Beograd

Ph. D. Marija Dumnić Vilotijević, Institute of Musicology of the Serbian Academy of Sciences and Arts

Prof. Dejan Cicmilović, Univerzitet u Prištini, Fakultet umetnosti Zvečan - Kosovska Mitrovica

Professor Dejan Cicmilović, University of Priština, Faculty of Arts in Zvečan - Kosovska Mitrovica

Prof. Miodrag Krčmarik, Univerzitet u Prištini, Fakultet umetnosti Zvečan - Kosovska Mitrovica

Professor Miodrag Krčmarik, University of Priština, Faculty of Arts in Zvečan - Kosovska Mitrovica

Dr Marko S. Milenković, Univerzitet u Nišu, Fakultet umetnosti

Ph. D. Marko S. Milenković, University of Niš, Faculty of Arts

Lektori / Language editors

Verica Novakov (za srpski jezik)

Verica Novakov (Serbian language)

Ivana Đelić (za engleski jezik)

Ivana Djelić (English language)

Univerzalna decimalna klasifikacija / UDC

Vesna Gagić / Vesna Gagić

Grafički dizajn korica / Book Cover Graphic Design

Doc. Anita Milić

Assistant Professor, Anita Milić

Prelom i tehnička priprema /

Layout and Technical Processing

Ninoslava Girić

Ninoslava Girić

Štamparija / Press

Atlantis d.o.o. Niš

Atlantis d.o.o. Niš

Tiraž / Circulation

70 / 70

ISBN 978-86-85239-62-5

SADRŽAJ / CONTENTS

PLENARNO PREDAVANJE (Plenary session)

Др Ивана Медић

ДОКТОРСКЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ НА УНИВЕРЗИТЕТУ У МАНЧЕСТЕРУ:
ИСКУСТВА ИЗ ПРАКСЕ И ПОРЕЂЕЊЕ СА ДОКТОРСКИМ АКАДЕМСКИМ
СТУДИЈАМА У СРБИЈИ

PhD Ivana Medić

DOCTORAL STUDIES AT THE UNIVERSITY OF MANCHESTER: PRACTICAL EXPERIENCES
AND A COMPARISON TO DOCTORAL STUDIES IN SERBIA.....13

I. OBRAZOVANJE ZA UMETNOST I IZAZOVI SAVREMENOSTI (Education for Art and Challenges of Contemporary)

Др Александра С. Паладин

УЛОГА МУЗИЧКОГ ПРОГРАМА РАДИО БЕОГРАДА У КОНТЕКСТУ ОБРАЗОВАЊА
ЗА УМЕТНОСТ

PhD Aleksandra S. Paladin

THE ROLE OF RADIO BELGRADE'S MUSIC PROGRAM IN THE CONTEXT OF THE ART
EDUCATION35

Ms Aleksandra Đorđević, Dr Miroljub Radojković

MEDIJI KAO ČINILAC PROFESIONALNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA MUZIČARA

MA Aleksandra Djordjević, PhD Miroljub Radojković

MEDIA AS A FACTOR IN THE PROFESSIONAL EDUCATION AND UPBRINGING OF
MUSICIANS51

Mr Ana Perunović Ražnatović

ZNAČAJ I ULOGA PREDMETA MUZIČKA KULTURA U SAVREMENOM OBRAZOVANJU ODRASLIH

MA Ana Perunović Ražnatović

THE IMPORTANCE AND THE ROLE OF SUBJECT MUSIC CULTURE IN MODERN EDUCATION OF ADULTS 65

Dr Danijela Đ. Stojanović, Dr Nataša V. Nagorni Petrov

MODIFIKACIJA KURIKULUMA METODIKE NASTAVE TEORIJSKIH PREDMETA – IZAZOV I/ILI POTREBA

PhD Danijela Đ. Stojanović, PhD Nataša V. Nagorni Petrov

CURRICULUM MODIFICATION OF THE METHODOLOGY OF TEACHING THEORETICAL COURSES – CHALLENGE AND/OR NEED 75

Ms Милош М. Маринковић

ОД АУТОНОМИЈЕ УМЕТНОСТИ ДО ЕМАНЦИПАЦИЈЕ НАЦИОНАЛНИХ ИДЕНТИТЕТА: ЕСТЕТИЧКЕ ИЛИ ПОЛИТИЧКЕ ИДЕЈЕ БРАНКА ЛАЗАРЕВИЋА У ЧАСОПИСУ *XX ВЕК*?

MA Miloš M. Marinković

FROM THE AUTONOMY OF ART TO THE EMANCIPATION OF THE NATIONAL IDENTITIES: AESTHETIC OR POLITICAL IDEAS OF BRANKO LAZAREVIĆ IN THE *20TH CENTURY JOURNAL*? 83

Ms Дина Војводић

КРИТИЧАРСКИ ОДНОС ПЕТРА БИНГУЛАЦА ПРЕМА СТВАРАЛАШТВУ ЈОСИПА СЛАВЕНСКОГ

MA Dina Vojvodić

THE CRITICAL RELATIONSHIP OF PETAR BINGULAC TOWARDS THE CREATIVITY OF JOSIP SLAVENSKI 97

Ms Моника Новаковић

ЗВУЦИ СУРОВОСТИ: МУЗИКА ТЕАТРА СУРОВОСТИ АНТОНЕНА АРТОА

MA Monika Novaković

SOUNDS OF CRUELTY: MUSIC OF ANTONIN'S ARTAUD THEATRE OF CRUELTY 105

Ms Ivana Milošević

ЕМОЦИОНАЛНЕ СЕНЗАЦИЈЕ У ОДНОСУ НА ПОЈЕДИНАЧНЕ АКОРДЕ СА ГЛЕДИШТА КОГНИТИВНЕ МУЗИКОЛОГИЈЕ

MA Ivana Milošević

EMOTIONAL SENSATIONS IN RESPECT TO INDIVIDUAL CHORDS FROM THE ASPECT OF COGNITIVE MUSICOLOGY 121

Dr Весна Ивков

ОДЛИКЕ АМАТЕРИЗМА И ПРОФЕСИОНАЛИЗМА У ХАРМОНИКАШКОЈ/АКОРДЕОНИСТИЧКОЈ ПРАКСИ

PhD Vesna Ivkov

CHARACTERISTIC OF AMATEURISM AND PROFESSIONALISM IN THE ACCORIONISTS PRACTICE 133

Ms Marko Janković, Dr Dejan Ćirić ANALIZA ALIKVOTNE STRUKTURE ZVUKA INSTRUMENATA SIMFONIJSKOG ORKESTRA I NJEN UTICAJ NA FORMIRANJE APSOLUTNE VISINE TONA MA Marko Janković, PhD Dejan Ćirić ANALYSIS OF ALIQUOT STRUCTURE OF SOUND OF SYMPHONY ORCHESTRA INSTRUMENTS AND ITS IMPACT ON FORMING THE PICH	145
Ms Милица Б. Јовановић BODY PERCUSSION У НАСТАВИ СОЛФЕЂА MA Milica B. Jovanović BODY PERCUSSION IN SOLFEGGIO TEACHING.....	159
Ms Марија Кнежевић, Др Вера Обрадовић-Љубинковић ПОКРЕТ ИЗ ГЛАСА – ГЛАС ИЗ ПОКРЕТА MA Marija Knežević, PhD Vera Obradović-Ljubinković A MOTION FROM VOICE – VOICE FROM A MOTION.....	171
Др Миа Арсенијевић САВРЕМЕНЕ УМЕТНИЧКЕ ПРАКСЕ У ПРОГРАМУ И УЏБЕНИЦИМА ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ PhD Mia Arsenijević CONTEMPORARY ARTISTIC PRACTICES IN THE CURRICULUM AND TEXTBOOKS OF ART	185
PhD Natalia Afeyan HOLISTIC APPROACH IN VOCAL PEDAGOGY: WHY, WHEN, HOW? Dr Natalija Afejan HOLISTIČKI PRISTUP U VOKALNOJ PEDAGOGIJI: ZAŠTO, KADA, KAKO?	197
PREDSTAVLJANJE STVARALAČKOG OPUSA UMETNIKA NA BARTF-u 2018 PRESENTATION OF ARTISTS' CREATIVITY OPUS AT BARTF 2018	205

SADRŽAJ CD-a/CONTENTS of CD:**PREDSTAVLJANJE STVARALAČKOG OPUSA UMETNIKA NA BARTF-u 2018**
PRESENTATION OF ARTISTS' CREATIVITY OPUS AT BARTF 2018

Anica Radošević Babić / Anica Radošević Babić
Selekcija radova autora / Selection of authors' work

Mišel Barzen / Michel Barzin
Selekcija radova autora / Selection of authors' work

УДК 78.01 Бранко Лазаревић

ОД АУТОНОМИЈЕ УМЕТНОСТИ ДО ЕМАНЦИПАЦИЈЕ НАЦИОНАЛНИХ ИДЕНТИТЕТА: ЕСТЕТИЧКЕ ИЛИ ПОЛИТИЧКЕ ИДЕЈЕ БРАНКА ЛАЗАРЕВИЋА У ЧАСОПИСУ *XX ВЕК*?¹

Милош М. Маринковић

Музиколошки институт САНУ, Београд

Универзитет уметности у Београду, Факултет музичке уметности

E-mail: marinkovic92milos@gmail.com

Сажетак

Активност Југословенске радикалне заједнице, чији је програм крајем 1930-их година подразумевао поштовање и равноправност три национална идентитета (српског, хрватског и словеначког), битно је утицао на идеју интегралног југословенства у Краљевини Југославији. Часопис *XX век*, спонзорисан од стране поменуто партије, неретко је кроз филозофско-естетичке и уметничко-културолошке теме имплицирао актуелне друштвено-политичке промене. У раду се сагледава филозофско-естетичко промишљање српског естетичара Бранка Лазаревића, чији су текстови о уметности (објављивани у часопису *XX век*) бивали политизовани и инструментализовани за форсирање једне у основи политичке идеје кроз поље уметности. На тај начин, овај часопис деловао је као вид алтернативног уметничког образовања народних маса, те је новопробуђене националне идеје промовисао, тобоже, као идеје за уметничку слободу и уметнички прогрес – пласирајући их метафорички кроз естетичке ставове Бранка Лазаревића.

Кључне речи: Југословенска радикална заједница, Часопис *XX век*, Бранко Лазаревић, Естетика, Текстови о уметности.

1. ДРУШТВЕНО-ИСТОРИЈСКЕ ОКОЛНОСТИ НАСТАНКА ЧАСОПИСА *XX ВЕК*

Међуратне политичке партије у Краљевини СХС/Краљевини Југославији непрекидно су водиле борбу за власт, па је често смењивање старе и конструисање нове владе утицало да целокупан друштвено-политички стистем буде изузетно нестабилан. У недостатку континуираног и стабилног политичког режима није било могуће успоставити адекватне мере ни у сфери науке, културе и уметности. За ове се области из буџета Краљевине издвајало недовољно финансијских средстава, чиме је осујећено било какво дугорочно планирање циљева и стратегија развоја културне политике. Ипак, уколико

¹ Овај рад је писан у оквиру пројекта *Идентитетски српске музике од локалних до глобалних оквира: традиције, промене, изазови* (бр. 177004) који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

бисмо желели да успоставимо неке од основних детерминанти културне политике међуратног доба, 1934. година неретко се намеће као индикатор усмеравања идеологије из једног смера ка другом.

Наиме, у Краљевини је снажно пропагирана идеја ка успостављању југословенске нације и јединствене југословенске културе, па су се културалне разлике међу Јужним Словенима углавном занемаривале. Оваква идеологија додатно је интензивирана увођењем апсолутистичке власти и преименовањем државе из Краљевина СХС у Краљевина Југославија (1929).² Међутим, убиство краља Александра Карађорђевића у Марсеју (1934), отворило је врата новом преиспитивању интегралног југословенства, које је све више иницирало јачање националних идентитета. Период који је уследио био је судбоносан за Краљевину, будући да власт преузима Милан Стојадиновић са новооснованом Југословенском радикалном заједницом (ЈРЗ), чије је фундаментално начело подразумевало инсистирање на поштовању српске, хрватске и словеначке националности, наоштрљ југословенској утопији. Из декларације ове партије наводи се још и „[...] да ће ЈРЗ имати у виду да су територије из којих је наша држава састављена, живе у прошлости својим посебним животом и у току дугог времена стекле посебне навике: административне, политичке и друге.”³ Иако је формално постојала до 1941. године, ратно стање онемогућило је редовне активности ЈРЗ. Милана Стојадиновића је 1939. године наследио Драгиша Цветковић, познат по споразуму са Влатком Мачеком око аутономије Хрватске бановине, чиме се централизам условно заменио федерализмом у земљи,⁴ па се тиме додатно појачала свест о Југославији као мултиетничкој заједници. Дакле, културну политику од 1918. до атентата на краља карактерише тежња за формирањем југословенског националног и културног бића, док се након 1934. године, уз деловање ЈРЗ, уочава постепена афирмација три национална идентитета.⁵

ЈРЗ је била заокупљена политичким сукобима и економским проблемима, те се ни она, као ни све претходне странке на власти није темељније посветила разради и реализацији културног, просветног и научног развојног програма.⁶ Ипак, идеологија ове партије иницирала је промене у културној политици на које интелектуални кругови нису остали имуни. ЈРЗ је увидела моћ пропагандне штампе, па је порастао број партијских листова, тако да је било неопходно основати Партијски пресбиро, који је служио интересима странке, пре свега на територијама насељеним српским становништвом, а

² Владимир Ђоровић. 2005. Историја Срба, Београд: Публик Практикум, 759.

³ Љубодраг Димић. 1996. Културна политика у Краљевини Југославији 1918–1941. Део I. Београд: Стубови културе, 337.

⁴ Владимир Ђоровић, *Op. cit.*, 761.

⁵ Љубодраг Димић, *Op. cit.*, 331.

⁶ Весна Ђукић. 2010. Држава и култура – студије савремене културне политике. Београд: Институт за позориште, филм, радио и телевизију, ФДУ, 204–205.

на чијем се челу налазио новинар Милан Јовановић Стоимировић.⁷ Једно од гласила под патронатом ове политичке партије, био је и, данас готово заборављени часопис *XX век – књижевност, наука, уметност, друштво*. Овај лист обухватао је различите теме из области друштвено-хуманистичких наука са посебним освртом на књижевност, позоришну, музичку и ликовну уметност, као и питања у домену социологије, психологије, филозофије и естетике. Часопис је излазио сваког 25. дана у месецу (осим јула и августа), али кратко – од јануара 1938. до маја 1939. године. Од првог до последњег броја дужност уредника вршио је Ранко Младеновић, књижевник, критичар и новинар, а издавач је био Геца Кон, једно од најпознатијих имена издаваштва у Краљевини. Иако читава историја овог часописа стаје у годину и по дана, лист је својом уређивачком политиком значајно допринео просперитету актуелне културне политике. Како се наводи на вебсајту Народне библиотеке Србије, „[ч]асопис је био субвенционисан од Владе Југословенске радикалне заједнице, како би спровео „културну диктатуру”⁸ Поред радова еминентних југословенских критичара и теоретичара, сваки број је имао библиографски преглед најновијих публикација, као и рубрику „Хроника” у оквиру које су се читаоци информисали о актуелним друштвеним и културно-уметничким дешавањима у земљи и у иностранству. Гашење часописа вероватно је узроковано неповољном политичком ситуацијом, будући да 1939. године долази до смене Милана Стојадиновића на челу ЈРЗ, док ће само три месеца касније у свету већ отпочети Други светски рат. Да надолazeћа криза уистину није заобишла ни часопис *XX век*, наслућује се на основу чињенице да су рубрике и извештаји из иностранства у последњем, мајском броју, у потпуности изостали.

2. ПОЗИЦИЈА БРАНКА ЛАЗАРЕВИЋА У МЕЂУРАТНОЈ ЕСТЕТИЦИ

Филозофско-естетичка промишљања књижевника, критичара, естетичара, уредника и дипломате, Бранка Лазаревића (1883–1968),⁹ пратила су тадашње

⁷ Бојан Симић. 2005. Партијски пресбирио Југословенске радикалне заједнице. Архив 1-2, Доступно на: http://www.arhivyu.gov.rs/index.php?download_command=attachment&file_command=download&file_id=10613&file_type=oFile&modul=Core%3A%3AFileManagement%3A%3AcFileModul

⁸ Часопис *XX век – Народна библиотека Србије*, Доступно на: http://www.digitalna.nb.rs/sf/NBS/casopisi_pretrazivi_po_datumu/P_0147

⁹ Брано Лазаревић је рођен у Видину (Бугарска) 1883. године. Након завршетка Филозофског факултета у Београду усавршавао се у Паризу у области права и дипломатије. По повратку у Београд постаје један од најзначајнијих представника српске импресионистичке књижевне критике и уредник бројних часописа. У свом теоријском стваралаштву интензивно се бавио проблемима естетике и теорије књижевности. Лазаревић, полиглот, у неколико наврата вршио је и дипломатске дужности Краљевине у више градова (Беч, Праг, Варшава, Анкара). Умро је 1968. године у Херцег Новом. Позната дела: *Импесије из књижевности I–III*; *Позоришни живот*; *За уједињење: чланци и расправе*; *Пролегомена за једну теорију естетике*; *Филозофија критике и други есеји*; *Филозофија и социологија уметности*; *Дипломатски написи* (Више о томе у: *Riznica Srpska – Branko Lazarević*, Доступно на: <http://riznicasrpska.net/knjizevnost/index.php?topic=471.0;wap2>).

акутелне токове развоја естетике на овим просторима. Пионирски успон естетичке мисли у Југославији отпочео је просвећивањем, односно упознавањем југословенског друштва са идејама еминентних европских филозофа и естетичара – од античког периода, па све до савремених мислилаца. Та активност у почетку се везивала за филозофе и теоретичаре књижевности, али је занимљиво да су се естетиком у међуратној Краљевини бавили и аутори чије је формално образовање неретко било веома удаљено од филозофских, односно естетичких дисциплина.¹⁰ Трудећи се да успостави преглед развоја српске естетике у 20. веку, Милан Ранковић наводи да су два питања од самог почетка обележила ток домаће естетичке струје: проблем односа уметности и друштва, и питање слободног уметничког стваралаштва.¹¹ Исти аутор наводи да су се током прошлог столећа на овим просторима профилисале две тенденције естетичке мисли: социјално усмерена естетика и формалистичка естетика. Прва је, разуме се, пропагирала социјалну функцију уметности, те идеолошко усмеравање уметничког стваралаштва, док је друга грана настојала да брани аутономност уметности и њену самосталност у односу на друштво. Анализирајући тематско подручје естетике у Србији, Мишко Шуваковић наводи да домаћи естетичари 1930-их година (период када излази часопис *XX век*) престају да пишу о ‚невиној‘ природи, животној радости или тузи, љубави, смрти, узвишеном, нежном божанском (својствено естетичарима из претходне деценије), већ њихову пажњу почињу да завређују општа питања о друштву, култури и уметности.”¹²

Оваквим идејама блиско је естетичко сазревање Бранка Лазаревића, које се одиграло у кругу Богдана Поповића и Јована Скерлића – двојице српских мислилаца чији су утицаји оставили упечатљив траг на Лазаревићево промишљање у пољу уметности. Свој естетички светоназор Лазаревић је изложио у више списа, а капитално филозофско-естетичко дело овог аутора јесте Прологомена за једну теорију естетике, објављена 1925. године.¹³ Суштинско интересовање Бранка Лазаревића јесу општа поимања света уметности, као и појма лепог – односно, према његовом тумачењу, ‚лепог по себи‘, ‚лепог у природи‘ и ‚лепог у уметности‘. Критичари често замерају Лазаревићевој естетици одсуство филозофске кохерентности онтолошког, аксиолошког и естетичког, мада, с друге стране, истичу Лазаревићеву отвореност ка свим естетичким стремљењима у историји европске естетике.¹⁴ За њега је уметност естетички идеал, према томе, она је за њега и

¹⁰ Milan Ranković. 2000. Opšte karakteristike srpske estetike XX veka. U M. Zurovac i B. Milijić (ur.) *Srpska estetika u XX veku*, Beograd: Estetičko društvo Srbije, 12-13.

¹¹ Ibid, 14.

¹² Мишко Шуваковић. 2000. Естетика музике XX века у Србији. Део II: Неиманентна и иманентна естетика музике. Нови звук, 15, 128.

¹³ Бранко Лазаревић. 1925. Прологомена за једну теорију естетике, Београд: Геца Кон.

¹⁴ Вишња Косовић. 2007. Умјетност, егзистенцијална пуноћа тренутка (Импресије о појму естетике и умјетности Бранка Лазаревића). У Н. Маловић (ур.) Књижевно-научни, естетички и културолошки

апсолут универзалног; односно, она је према његовом тумачењу изван, па чак и изнад сваког оног етничког, социјалног, класног, етичког, политичког, верског, научног, филозофског; уметност је општи човечански акт, потпуно независан и апсолутан баш као и Бог.¹⁵ Однос природе и уметности, такође је једна од примарних Лазаревићевих филозофско-естетичких окупација. Чест термин који Лазаревић користи не би ли кроз уметност показао свој естетички идеал јесте ‚велики дух‘. Према његовом виђењу

„[v]eliki duh predstavlja nešto trajno i vječno, nešto što se hiljadama godina nije suštinski promijenilo, što je ‚van vremena‘, prostora, sredine, rasa, naroda. On je umjetnost najvećeg, najvišeg i najdubljeg čovjeka, bogočovjeka, čovjeka–umjetnika [...] Veliki duh, takođe, nije na površini nacionalnog i socijalnog, već se nalazi ispod njihovih debelih naslaga.”¹⁶

Сходно томе, према тумачењу Богомира Дукића, за Лазаревића је одлика уметности човеков дух, а не његова национална, локална и временска доја.¹⁷ Лазаревић даље наводи да је антипод великом уметнику управо онај уметник народа, који, рођен на једном националном тлу, није имао снаге да се продије до ‚битног духа‘, до уметника човечанства те „[...] оно што он највише може је да буде уметник расе или, још ниже, уметник народа, покрајине, и места”.¹⁸ Можемо закључити да је Лазаревић веома близак Хегеловој (Georg Wilhelm Friedrich Hegel) и Шелинговој (Friedrich Wilhelm Joseph Schelling) филозофији – идеји духа као апсолута, односно идеји да је уметност подручје дожанског кроз које се остварује еманципација слободног, просветитељског субјекта који је у филозофији романтизма већ увељико био у кризи.

Поседна карактеристика Лазаревићевог естетичког писма јесте његова политичка интонираност, нарочито изражена у написима о концепту нације, те је, с тим у вези, занимљива опаска о народима на Балкану, где Лазаревић поставља питање да ли ће се Балкан икада ослободити политичког, социјалног, економског, уметничког ропства француског, немачког, италијанског, руског,¹⁹ алудирајући на политички дириговану путању којом се, између осталог, кретала и уметност.

допринос Бранка Лазаревића, Херцег Нови: СПКД Просвјета, 118-119.

¹⁵ Bogomir Đukić. 2000. Estetički ideal Branka Lazarevića. U M. Zurovac i B. Milijić (ur.) *Srpska estetika u XX veku*, Beograd: Estetičko društvo Srbije, 87.

¹⁶ Ibid, 90.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Велизар Бошковић. 2007. Скица за психолошки портрет српског националног бића у виђењима и промишљањима Бранка Лазаревића. У Н. Маловић (ур.) Књижевно-научни, естетички и културолошки допринос Бранка Лазаревића, Херцег Нови: СПКД Просвјета, 90.

3. ЕСТЕТИЧКИ НАПИСИ БРАНКА ЛАЗАРЕВИЋА У ЧАСОПИСУ XX ВЕК?

Већ је истакнуто да су теоријско-естетички радови испуњавали прилично велики број страница часописа *XX век*. Ипак, име Бранка Лазаревића међу тим редовима привлачи посебну пажњу, како због броја његових написа, тако и због специфичности артикулације његових филозофско-естетичких идеја. Не треба заборавити да је часопис *XX век* деловао као пропагандно гласило ЈРЗ, чији је циљ био да конструише слику о актуелној власти као далеко поузданијој од претходне, па је, сходно томе, часопис објављивао искључиво политички „погодне“ текстове. С друге стране, Бранко Лазаревић је поред образовања на Филозофском факултету студирао и права, те био политички ангажован, па није неуобичајено што ни у својим естетичким написима није успео да заодиће (директно или индиректно) политички дискурс.

Први од таквих текстова јесте чланак под називом Једно становиште о уметности. Лазаревић својим дебитантским наступом у часопису *XX век* открива себе као чистог „лартпурлартисту“, а оспоравајући било какав вид усмеравања уметности, он чак износи критике и на рачун стилистике. Сматрајући неприкосновеност универзалног света уметности, Лазаревић класификовање уметности у стилске епохе описује као „[...] покушај изазивања једног доживљаја вештачким средствима“.²⁰ Један од кључних сегмената овог списа јесте моменат у којем аутор истиче следеће:

„[р]ећи класна уметност, државна уметност, материјалистичка, католичка, православна, спиритуалистичка, мистичка, реалистичка, значи рећи нешто из једног система и значи ставити тај људски сектор у службу неког другог. То је уско, секторско и секташко. Уз то и доктринарско „одозго“ То је уметност, као и наука, као и све друго, таквих малих произвођача. То су духови савијени, махом они који иду за једном заставом“.²¹

Занимљива је Лазаревићева формулација „доктринарско одгозо“, која би се, хипотетички, могла пренети и на политичку ситуацију у Краљевини – на претходну изразито југословенску власт, и њене идеје о чврстом интегритету јужнословенских народа. С тим у вези, Лазаревић надаље наводи да „[о]д онога тренутка кад се уметности или књижевности пропише један законик, и укаже јој се, извесни конформизам – од тог тренутка те су две дисциплине изгудиле слободу и, с њом, своју битност“.²² Лазаревић тиме додатно указује на важност прогреса и ослобађање уметничке мисли, мада, у датом политичком контексту, цитат би се могао приписати идеји о напуштању југословенске идеологије, односно тежњи ка националној еманципацији, управо онако како је формулисано и у Статуту ЈРЗ. Постављајући уметника као централну

²⁰ Бранко Лазаревић. 1938. Једно становиште о уметности, *XX век*, 1, 5.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

фигуру уметничке продукције, аутор подвлачи да „[у]колико се уметник труди [...] да избаци своје ја из своје уметности и да изврши извесно лечење од персонализације, у толико више се то ја буну и кроз све прозоре враћа се назад [...] Само слаб уметник успева да стави своју личност позадину”.²³ Овиме Лазаревић дотиче концепт бунта субјекта кроз специфични филозофски светоназор о улози уметности у друштву, што у потпуности коинцидира са тадашњом политичком ситуацијом у Краљевини. Наиме, познато је да се бунт често јавља тамо где постоји ,одозго’ диктирана идеологија, па, ако је, с једне стране, југословенска идеја штитила интегритет у Краљевини, с друге стране, бескомпромисно наметање такве идеологије, све више је гушило национално освешћене који своје национално ,ја’ очито нису желели да деперсонализују, на начин на који то ради Лазаревићев ,слаб уметник’.

У тексту Перспективе крупног романа Бранко Лазаревић критикује несистематичност, те сувише уске видике када је у питању пресек домаће књижевности. Указујући на нужност преласка из покрајинске, окружне и среске перспективе на критичко сагледавање књижевности из много ширих димензија, Лазаревић се дотиче великих културалних разлика међу народима у Краљевини. Наиме, он наводи да „[п]релазак из Паноније у Повардарје и Санџак – означава ,пут око света”.²⁴ Као што је претходно указао да уметност има своју бит једино уколико уметник има своје ,ја’,²⁵ Лазаревић у овом спису износи једну симптоматичну мисао у којој наводи да је „[н]аш колектив збир индивидуалних потенцијала [прим. М. Маринковић]”.²⁶ Суштинско јединство народа Лазаревић види једино путем духовне интеграције, која, према његовим речима, у Краљевини није остварена. Порив за персонализацијом код правих уметника ће увек постојати, па с тим у вези, Лазаревић наводи како су и Крлежа и Андрић „[...] у поривима, али је одмах јасно како је оно Загреб а ово Босна, и како је и то ,специјалан’ порив”.²⁷ Ако је током периода европског просветитељства концепт ,уметности ради уметности’ у политичком контексту означавао отклон од црквених догми у животу и образовању, у овом случају, могло би се говорити о ослобађању од југословенског канона. Овиме се посредно указује да је југословенска идеја, пропагирана ,одозго’, створила само привидну и површну интеграцију, која дефакто, због великих културалних разлика, у својој бити није била могућа. У сличном тону Лазаревић доји своје ставове и у спису Поступци у књижевности. Поступак у којем се уметност везује за један канон, Лазаревић види као појаву која се често током историје понављала,

²³ Ibid, 7.

²⁴ Бранко Лазаревић. 1938. Перспективе крупног романа. *XX век*, 4, 2.

²⁵ „Имати своје ,ја’, у овом контексту односи се на трансцендентално остваривање слободе субјекта у подручју уметности, која, према романтичарској филозофији није ничим контролисана – уметност стоји изнад и изван свега.”

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

„[н]екад на почетку, некад на крају једне периоде. У сваком случају свагда, кад једно схватање нема за представника каквог правог иницијатора и какав већи продорни таленат. Кад тога нема, извесна начела из науке, друштва, политике, и тако даље, уђу у домен књижевности и ту направе пустош и, врло често, смех и лакрдију”.²⁸

Као неприкосновени поборник идеја о аутономији уметности и концепту уметности ради уметности, Лазаревић је у оквиру текста Уметност између божанства и машине, чак отишао и корак даље. Наиме, Бранко Лазаревић толико дубоко понире у концепт уметничке аутономије и независности од било којих фактора који окружују уметника, па за пример наводи Бетовенов губитак слуха, који је, уметнику чак и помогао да зарони у бит, истичући да „[у]нутрашње уво [...] није изгубило што је слушни нерв почео да тупи. Оно је, јер се ослободило овога, слободније и дубље чуло свој унутрашњи глас”.²⁹ Дакле, Лазаревић поново у први план, потпуно романтичарски, истиче индивидуалност уметника, појединца, његово субјективно „ја”, насупрот колективу, масовној идеологији и утопијским друштвено-политичким претензијама. Надаље, наводи Лазаревић, „[к]ада је [уметност] права, она се потчињава само закону спонтаности и слободног динамичког зрачења”.³⁰

Крајем 1938. године Лазаревић разрађује социолошке аспекте своје критичко-естетичке мисли. Ако је у претходним текстовима аутор посредно критиковао политичке системе у којима циркулише уметничка производња, у спису Социјално у уметности, он се директно осврнуо на специфичне видове етатизације уметности. У складу с тим, Лазаревић наводи следеће:

„[к]ада се *йреїлега* уметничка географска карта с краја на крај света, јасан је утисак да су уметност и књижевност у служби других а не својих нација. Она је, као и политика, у извесним идеолошким блоковима. У демократијама чисто капиталистичким, она је трговачка ноција; код „тоталитараца”, она је у сужби државне идеологије. Не зна се где је горе за њен основни услов и императив: за слободу, неслужење и незаинтересованост”.³¹

Лазаревић изражава дубоко незадовољство у вези са стањем у којем се уметност налази, износећи оштре критике на рачун све интензивније комерцијализације, коју аутор тумачи као последицу политичке контроле над друштвеним животом. Међутим, решење и бег из овакве ситуације, он види у концепту „правог уметника” који би једини могао да савлада тзв. „политички материјал”, и да свој лични уметнички допринос.

И у наредном есеју, Кризе у уметности, Лазаревић наводи колико је важно да уметнички дух стреми напред, да се супротставља канону који

²⁸ Бранко Лазаревић. 1938. Поступци у књижевности. *XX век*, 6, 1.

²⁹ Бранко Лазаревић. 1938. Уметност између божанства и машине. *XX век*, 7, 161.

³⁰ Ibid.

³¹ Бранко Лазаревић. 1938. Социјално у уметности. *XX век*, 8, 321.

спутава његов еволутивни развој и његову слободу, управо као што је освешћени национални дух трију народа почео да се буди. Поводом таквих размишљања, Лазаревић подвлачи:

„[п]обуна на један правац има у толико вредности и користи у колико је она дошла да обори нешто што је већ на рђавом путу, на једно схватање које се већ укадемисало и одвојило од живота [...] ако је уметност потпуна и непосредна експресија нашег бића у односу на себе и на целокупан живот – а она је то – онда такве пуне уметности нема у временима кад се појаве само делимично и „одозго“ [прим. М. Маринковић] дешавају”.³²

Током наредне, 1939. године, објављено је пет бројева часописа *XX век*, а Бранко Лазаревић своје је радове публиковао у фебруарском, априлском и последњем, мајском издању. У првом у низу ових текстова, Симбиоза вечних вредности,³³ аутор са и даље чврстом вером у аутономију уметности наглашава античке вредности као једини канон којем се уметност треба обраћати и враћати, а да при том не мора да страхује за опстанак властите самосвојности и оригиналности. У чланку О уметничком интегралу, где се расправља о конститутивним елементима право/истинског уметничког дела, о факторима који дају интегритет и о онима који штете уметничкој синтези, аутор истиче ‚стварност‘ и ‚уметников унутрашњи садржај‘ као фрагменте који при сједињавању пружају ‚датост‘ уметничком делу. Према Лазаревићевим речима, само слободан човек и уметник може конструисати оно што он назива ‚људски интеграл‘.³⁴ Огласивши се и у последњем броју часописа *XX век* кроз спис Уметност изнад дијаграма, Лазаревић је покушао да опише у којој мери је наш опажајни свет скучен и колико је све што радимо условљено нашим биолошки наметнутим могућностима:

„Колико је доја до којих не допире наш видни нерв? Зар само овај сиромашни спектар? И колико звукова и тонова? Једва један опсег од неких десет октава. [...] Наша уметност условљена је тим резонатором. Уметнички свемир зависи од досега наших надржаја [...] У том је значењу и наша филозофија. Све се своди на снагу нашег пријемног оруђа”.³⁵

Међутим, не спутава само закон биологије опсег наших пријемних могућности. Иако не наводи експлицитно, из одређених сегмената текста могу се индиректно ишчитати и други фактори, на пример, социо-политички, који врло често могу ограничити човекову перцепцију. Зато Лазаревић поново у центар света поставља човека као јединку, наспрам колектива, наводећи да је највиша уметност ‚човековљен свет‘. Истинска уметност не настаје у задојеном колективу који пропагира одређену идеологију, већ у

³² Бранко Лазаревић. 1938. Кризе у уметности. *XX век*, 10, 644–645.

³³ Бранко Лазаревић. 1939. Симбиоза вечних вредности. *XX век*, 2, 161.

³⁴ Бранко Лазаревић. 1939. О уметничком интегралу. *XX век*, 4, 481–482.

³⁵ Бранко Лазаревић. 1939. Уметност изнад дијаграма. *XX век*, 5, 641–645.

самом човеку. С друге стране, Лазаревић увиђа и предности колективитета, али само ако је то израз који је „[...] из дубина опште свести људске, или из једне расе, или из једног народа”.³⁶ Тај израз је, према Лазаревићу:

„[...] њихов синтетичан израз и без обзира је на класе и друге социјалне и моралне и политичке моменте. Издија, потпуно као јединствено, из целе скупине, из целог колектива. И као што издија, тако се и обраћа на цео колектив. То су производње из најдубље људског и, према томе, стоје ,изнад мрежа’. Оне не улазе у ,уметност ради уметности”.³⁷

Према оваквим Лазаревићевим ставовима постаје сасвим јасно да се права/вечна уметност, односно ,уметност ради уметности’ није могла изнедрити у ,одозго’ пропагираном југословенском колективизму, насталом на пуким идеолошко-политичким основама, већ само и једино у слободном човеку/уметнику, као бићу са особним уверењем о томе којој заједници његово биће припада.

4. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА: ОСВРТ НА КУЛТУРНУ ПОЛИТИКУ

На основу, читања између редова, недвосмислено је да је политика часописа *XX век* коинцидирала са новопрокламованом политиком Краљевине која је у другој половини 1930-их година подразумевала еманципацију три национална идентитета. Врсни познавалац европске историје и културе, Бранко Лазаревић је често знао негативно да коментарише ,југословенску нацију’, као народ који ,није нити дирнут антиком, ренесансом, па ни правим хуманизмом’. Увек је у први план истицао духовну слободу народа као највиши концепт његове филозофије, те идеју о ,снажном’ народном духу којег не могу пореметити нити вера нити историјске околности.³⁸ Међутим, с обзиром на чињеницу да (изузев чланка Перспективе крупног романа), Лазаревић нигде директно не говори о Краљевини Југославији, ми не можемо са сигурношћу тврдити да су његове политичке конотације имплицирале маргинализовање југословенства, односно еманципацију националних идентитета. Он је аутор који припада подручју филозофске естетике, чији се ставови утемељују у филозофији романтизма, односно, у идеји еманципације субјекта кроз уметност. Но, важно је истаћи како су његови примарно филозофско-естетички ставови несумњиво бивали политизовани и инструментализовани за форсирање једне у основи политичке идеје кроз поље уметности.

Уколико бисмо говорили о специфичном моделу културне политике, деловање ЈРЗ у потпуности би припало државном моделу културне политике, као моделу са пирамидалном структуром управљања по вертикалној оси,

³⁶ Ibid, 643.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid, 90–93.

односно из центра државне управе – 'од горе на доле'.³⁹ Потом, у оквиру државног модела културне политике, пракса ЈРЗ (али само посредно) уклопила би се у такозвани национално-еманципаторски модел културне политике, чије су одлике развијање и потврђивање аутохтоне културе која је била потиснута колонијалном влашћу.⁴⁰ Наравно, ово се не може схватити дословно, будући да Краљевина није била ничија колонија, али хегемонистичка власт претходне изразито 'југословенске' владе, у духовном миљеу, играла је улогу налик колонијалној сили, којој је било потребно одупрети се. С тим у вези, треба се нагласити да ЈРЗ, а то се да потврдити и предоченим текстовима у часопису *XX век*, није ни у ком случају напустила идеолошко усмеравање уметности, већ га је само преусмерила ка еманципацији националних идентитета. Међутим, карактеришући претходни политички режим као апсолутистички, ЈРЗ је своје претензије за инструментализовањем научне и културно-уметничке делатности лукаво маскирала. На тај начин, поменути часопис деловао је као вид алтернативног уметничког образовања народних маса, те је новопродуђене националне идеје промовисао, тобоже, као идеје за уметничку слободу и уметнички прогрес – пласирајући их метафорички и индиректно, кроз естетичка промишљања Бранка Лазаревића. Целокупна идеја била је од самог почетка јасна – девастирати колективни југословенски културни дух, а у тој игри, филозофско-естетичкој мисли, нажалост, каткада је додељивана и главна улога.

Литература

- Бошковић, В. 2007. Скица за психолошки портрет српског националног бића у виђењима и промишљањима Бранка Лазаревића. У Н. Маловић (ур.) *Књижевно-научни, естетички и културолошки допринос Бранка Лазаревића*. Херцег Нови: СПКД Просвјета, 85–98.
- Димић, Љубодраг. 1996. Културна политика у Краљевини Југославији 1918–1941. Део I. Београд: Стубови културе.
- Dragičević Šešić, M. i B. Stojković. 2002. *Kultura: menadžment, animacija, marketing*. Београд: Clio.
- Ђукић, В. 2000. Естетички идеал Бранка Лазаревића. У М. Зуровач и В. Милијић (ур.) *Српска естетика у XX веку*. Београд: Естетичко друштво Србије, 85–99.
- Ђукић, Весна. 2010. Држава и култура – студије савремене културне политике. Београд: Институт за позориште, филм, радио и телевизију, ФДУ.
- Косовић, В. 2007. Умјетност, егзистенцијална пуноћа тренутка (Импresiје о појму естетике и умјетности Бранка Лазаревића). У Н. Маловић (ур.) *Књижевно-научни, естетички и културолошки допринос Бранка Лазаревића*. Херцег Нови: СПКД Просвјета, 118–122.

³⁹ Весна Ђукић, Оп. cit, 100.

⁴⁰ Milena Dragičević-Šešić i Branimir Stojković. 2002. *Kultura: menadžment, animacija, marketing*. Београд: Clio, 25.

- Лазаревић, Бранко. 1938. Једно становиште о уметности. *XX век*, 1, 4–8.
- Лазаревић, Бранко. 1938. Кризе у уметности. *XX век*, 10, 641–645.
- Лазаревић, Бранко. 1939. О уметничком интегралу. *XX век*, 4, 481–483.
- Лазаревић, Бранко. 1938. Перспективе крупног романа. *XX век*, 4, 1–4.
- Лазаревић, Бранко. 1938. Поступци у књижевности. *XX век*, 6, 1–5.
- Лазаревић, Бранко. 1925. Прологомена за једну теорију естетике. Београд: Геца Кон.
- Лазаревић, Бранко. 1939. Симбиоза вечних вредности. *XX век*, 2, 161–163.
- Лазаревић, Бранко. 1938. Социјално у уметности. *XX век*, 8, 321–323.
- Лазаревић, Бранко. 1938. Уметност између божанства и машине. *XX век*, 7, 161–164.
- Лазаревић, Бранко. 1939. Уметност изнад дијаграма. *XX век*, 5, 641–645.
- Рајковић, Љ. К. 2007. Бранко Лазаревић као естетичар. У Н. Маловић (ур.) *Књижевно-научни, естетички и културолошки допринос Бранка Лазаревића*. Херцег Нови: СПКД Просвјета, 108–117.
- Ranković, M. 2000. Opšte karakteristike srpske estetike XX veka. У М. Zurovac i B. Miličić (ur.) *Srpska estetika u XX veku*. Београд: Estetičko društvo Srbije, 7–18.
- Riznica Srpska – Branko Lazarević*, Доступно на: <http://riznicasrpska.net/knjizevnost/index.php?topic=471.0;wap2> [5. 01. 2018].
- Симић, Б. 2005. Партијски пресбиро Југословенске радикалне заједнице. *Архив*, 1-2, Доступно на: http://www.arhivu.gov.rs/index.php?download_command=attachment&file_command=download&file_id=10613&file_type=oFile&modul=Core%3A%3AFileManagement%3A%3AFileModul [27. 12. 2017].
- Торовић, Владимир. 2005. *Историја Срба*, Београд: Публик Практикум.
- Часопис XX век – Народна библиотека Србије*, Доступно на: http://www.digitalna.nb.rs/sf/NBS/casopisi_pretrazivi_po_datumu/P_0147 [20. 12. 2017].
- Шуваковић, Мишко. 2000. Естетика музике XX века, У: М. Веселиновић Хофман (ур.) *Историја српске музике. Српска музика и европско културно наслеђе*. Београд: Завод за уџбенике, 733–747.
- Шуваковић, Мишко. 2000. Естетика музике XX века у Србији. Део II: Неиманентна и иманентна естетика музике. *Нови звук*, 15, 127–142.

Miloš M. Marinković

FROM THE AUTONOMY OF ART TO THE EMANCIPATION OF NATIONAL IDENTITIES: AESTHETIC OR POLITICAL IDEAS OF BRANKO LAZAREVIĆ IN THE 20TH CENTURY JOURNAL⁴¹

Summary

During the late 1930s, the Yugoslav Radical Community initiated very important changes in the political regime of The Kingdom of Yugoslavia. One of the principle of this party was affirmation of equality of three different national identity – Serbian, Croatian and Slovenian. The *20th Century Journal*, which was sponsored by Yugoslav Radical Community, has implicated actual social-political changes through its articles about philosophy, aesthetics arts and culture.

⁴¹ This study was written as part of the project *Serbian musical identities within local and global frameworks: traditions, changes, challenges* (No. 177004) funded by the Serbian Ministry of Education, Science and Technological Development.

The paper deals with the philosophical and aesthetic observations of the Serbian aesthetist Branko Lazarević, whose articles about art (published in the *20th Century Journal*) were politicized and instrumentalized for the promotion of the political ideas through the field of art. In this way, the *20th Century Journal* acted as a medium for the alternative artistic education of the masses. This journal has promoted new political ideas as ideas for artistic freedom and artistic progress, by placing them metaphorically through the aesthetic reflections of Branko Lazarević.

Key words: Yugoslav Radical Community, *20th Century Journal*, Branko Lazarević, Aesthetics, Articles about art.